

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนและกระบวนการวิจัยที่เน้นการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งการศึกษานี้ มีขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาดังนี้

1. พื้นที่ทำวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกพื้นที่ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลคือ หมู่บ้านโคกสมบูรณ์ หมู่ 12 และหมู่ 3 ตำบลห้วยสามพาด อำเภอประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี เพราะเป็นหมู่บ้านที่ตั้งของสถานที่ทำการของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานี และเป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวคัดค้านการสร้างเมืองแร่โพแทชอย่างหนาแน่น

2. หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์

การศึกษานี้ มีหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ ระดับชุมชน และระดับองค์กร

3. ระยะเวลาของการวิจัย

การศึกษานี้ ใช้เวลาในการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นเวลาทั้งสิ้น 12 เดือน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 – มกราคม พ.ศ. 2553

4. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants)

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การทำความเข้าใจต่อกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานี ออกเป็นดังนี้

4.1 กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ จำนวน 4 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และผู้นำทางจิตวิญญาณ (ตาจ๊า) จำนวน 1 คน

4.2 กลุ่มแกนนำชาวบ้าน จำนวน 13 คน และนักพัฒนาเอกชน 4 คน

4.3 กลุ่มสมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานี 20 คน

อนึ่ง สำหรับการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละประเด็นที่ผู้วิจัย ต้องการที่จะศึกษานั้น ผู้วิจัยเองก็ได้วางแผนการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจงตั้งแต่มาก่อนการลงพื้นที่ศึกษา จะมีก็แต่เพียงกรอบในการเลือกอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ สอดคล้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเท่านั้น ดังนั้นการกระบวนการเลือกสรรผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีคุณสมบัติในการให้ข้อมูลที่มีคุณภาพจึงเกิดขึ้นหลังจากการลงพื้นที่ศึกษาได้ระยะหนึ่งแล้ว

และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัย แต่ทว่ากว่าที่ผู้วิจัยจะสามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่คิด เพราะผู้วิจัยเองต้องพบกับอุปสรรคตั้งแต่ขั้นตอนของการติดต่อลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นผลมาจากการไม่มีคนรู้จักอยู่ในพื้นที่ศึกษาทำให้ผู้วิจัยต้องแสวงหาผู้ที่สามารถประสานงานติดต่อกับพื้นที่ศึกษาให้ผู้วิจัยสามารถลงไปยังพื้นที่ศึกษาได้ โดยในเบื้องต้นผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นจุดติดต่อกับเพื่อนของอาจารย์ซึ่งเป็นผู้ที่เคยคร่ำหวอดอยู่ในวงการที่ผู้วิจัยต้องการศึกษามาก่อนให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินทางไปขอแลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้นด้วย และได้รับความกรุณาจากเพื่อนของอาจารย์ที่ปรึกษาอีกทอดหนึ่งในการติดต่อพร้อมกับแนะนำให้ไปหาอาจารย์ที่ราชภัฏอุดรธานีคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ศึกษาและคุ้นเคยกับพื้นที่ศึกษาเป็นอย่างดี จากนั้นผู้วิจัยจึงได้เดินทางไปขอแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วย และก็ได้รับความกรุณาจากอาจารย์ท่านนั้นเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาของการถกเถียงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน อาจารย์ท่านนั้นก็ได้อาสาให้ถึงที่มาที่ไปของผู้วิจัย ทั้งนี้ก่อนการจบการสนทนาอาจารย์ท่านนั้นก็ได้กรุณาติดต่อกับแม่มานี แกนนำชาวบ้านในระดับนำของกลุ่มอนุรักษ์คนหนึ่งเพื่อแจ้งให้ทราบว่าจะมีนักศึกษา (ผู้วิจัย) จะลงไปพื้นที่ศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วย ในวันรุ่งขึ้นผู้วิจัยจึงได้เดินทางเข้าสู่พื้นที่ศึกษาเพื่อเดินทางไปขอแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแม่มานี เมื่อได้พบผู้วิจัยก็ได้แนะนำตัวพร้อมกับอธิบายถึงเป้าหมายในการลงมาพื้นที่ศึกษา พร้อมกับขอแลกเปลี่ยนข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มอนุรักษ์ การแลกเปลี่ยนได้ทำให้ผู้วิจัยเริ่มที่จะเข้าใจสถานการณ์ในพื้นที่และกิจกรรมที่กลุ่มอนุรักษ์ได้ดำเนินการมากยิ่งขึ้น หลังจากการได้พบปะกับแม่มานีในวันนั้นผู้วิจัยก็ได้ติดต่อผ่านแม่มานีเพื่อถามข่าวคราวการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์มาโดยตลอด จนกระทั่งได้มีโอกาสลงพื้นที่ศึกษาอีกครั้งซึ่งตรงกับช่วงที่กลุ่มอนุรักษ์ได้ทำกิจกรรม “นารวม” เพื่อการระดมทุนในการต่อสู้ขึ้นเป็นครั้งแรกพอดี ในวันนั้นมีชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ได้มาร่วมเกี่ยวและสีข้าวที่ท้องนาเป็นจำนวนมาก แต่พอผู้วิจัยได้เดินทางมาถึงนาที่ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกันสายตาทอดดูได้เหลือบมองมาจดจ้องอยู่ที่ผู้วิจัยอย่างสนใจเหมือนผู้วิจัยเป็นสิ่งแปลกปลอมอะไรบางอย่างในท้องนาอันกว้างใหญ่ผืนนั้น แต่ผู้วิจัยเองก็ไม่ได้คิดอะไรมากได้แต่ยกมือไหว้และถามหาแม่มานีอย่างเดียว ชาวบ้านก็ใจดีชี้บอกทางที่อยู่ของแม่มานีให้กับผู้วิจัย ทว่าเมื่อผู้วิจัยได้เดินต่อไปอีกประมาณสองยามก้าวบนคันแทนอันขรุขระ เสียงร้องตะโกนของชาวบ้านคนหนึ่งจากทางด้านข้างก็ได้ดังขึ้นว่า “มาจากไหน มาจากมหาวิทยาลัยชื่อดังของจังหวัดขอนแก่นมัย วงเดือน ให้มาเหรอฟลากความคิดถึงด้วยนะ เดี่ยวจะไปเยี่ยมไหม” ข้อความที่สื่อผ่านมากับเสียงตะโกนดังกล่าวได้ทำให้ผู้วิจัยถึงกับงงไปชั่วขณะ งงเพราะผู้วิจัยไม่รู้ว่ใครคือ วงเดือน ที่ชาวบ้านพูดถึง ผู้วิจัยเลยได้แต่หันกลับไปยิ้มตอบและบอกกับชาวบ้านคนนั้นว่า “วงเดือนผมไม่รู้จักเลยครับ เค้าไม่ได้ให้ผมมาผมมาของผมเองครับ” พุดจบผู้วิจัยจึงได้ออกเดินทางต่อไปหาแม่มานีคนที่ผู้วิจัยรู้จักเพียงคนเดียวในนาผืนนั้น เมื่อพบกับแม่มานีผู้วิจัยก็ทำความเคารพ ถามไถ่สารทุกข์สุกดิบตามมารยาทของผู้ที่แสดงความนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ ก่อนจะนั่งลงบนแปลงนาเพื่อสนทนากันเกี่ยวกับการ

ทำนารวมในวันนั้น แต่การสนทนาก็ดำเนินไปเพียงครู่เดียว ชาวบ้านคนที่ตะโกนถามผู้วิจัยก่อนที่ผู้วิจัยจะได้พบกับแม่มานี (ซึ่งในเวลาต่อมาผู้วิจัยถึงได้รู้ว่าชาวบ้านคนนั้นเป็นแกนนำชาวบ้านระดับนำคนหนึ่งของกลุ่มอนุรักษ์ฯ) ก็ได้เดินมาทักตักแม่มานีว่า “การมานั่งคุยกับคนแปลกหน้า (ผู้วิจัย) แบบลับหลังตาผู้คนแบบนี้มันไม่เหมาะสม ควรที่จะพาเค้า (ผู้วิจัย) ไปพูดคุยให้ชาวบ้านคนอื่นได้รับรู้ด้วยจึงจะเหมาะสม” จากนั้นแม่มานีจึงได้พาผู้วิจัยเดินไปหากลุ่มชาวบ้านที่กำลังลีลาวอยู่ พอเดินไปถึงชาวบ้านทุกคนได้หยุดกิจกรรมที่ตนเองทำทั้งหมด แล้วเดินมายืนมองผู้วิจัยกับแม่มานี แม่มานีก็ได้กรุณาชี้แจงแทนผู้วิจัยถึงที่มาที่ไปของผู้วิจัยและวัตถุประสงค์ของการลงมาในพื้นที่ ก่อนที่ผู้วิจัยจะได้ชี้แจงเพิ่มเติมเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ใจในการลงมาในพื้นที่ ไปพร้อม ๆ กับการตอบข้อซักถามของชาวบ้านในหลายประเด็น ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ยึดเป็นหลักในการตอบคำถามก็คือการให้ข้อเท็จจริงและข้อมูลกับชาวบ้านอย่างจริงใจ เปิดเผย เอาใจซื่อใจ เมื่อผู้วิจัยได้ตอบคำถามชาวบ้านจนเป็นที่น่าพอใจแล้ว ชาวบ้านจึงได้แยกย้ายกันกลับไปทำกิจกรรมของตนเองที่พักเอาไว้ต่อ ไม่นานนักก็มีหญิงชาวบ้านคนหนึ่ง (ต่อมาผู้วิจัยถึงได้รู้ว่าพี่สาวคนนั้นเป็นนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่) ได้เดินมาเรียกผู้วิจัยไปนั่งซักข้อมูลแบบเจาะลึกเกี่ยวกับประวัติผู้วิจัยที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ เป้าหมายที่ลงมาพื้นที่ ผู้ติดต่อให้เข้ามา พร้อม ๆ กับการเล่าให้ผู้วิจัยฟังเกี่ยวกับสาเหตุที่ทางกลุ่มอนุรักษ์ฯต้องตรวจสอบและเข้มงวดกับคนนอกหรือคนแปลกหน้าที่เข้ามาในพื้นที่ว่า เนื่องจากในช่วงที่ผู้วิจัยได้เข้าไปในพื้นที่ศึกษานั้นได้มีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยชื่อดังแห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่นอ้างว่าเรียนอยู่ระดับปริญญาโทเหมือนผู้วิจัยได้ลงมาลกลอบเก็บตัวอย่างคุณภาพสิ่งแวดล้อมออกไปจากพื้นที่โดยไม่แจ้งบอกชาวบ้านก่อน ซึ่งในขณะนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่บริษัทเหมืองแร่โพแทชได้ว่าจ้างให้นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยดังกล่าวจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการ (EIA) ฉบับใหม่ให้

อย่างไรก็ตามการลงพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยทั้งสองครั้งก็ยังไม่สามารถสร้างความชัดเจนให้กับผู้วิจัยได้ว่าจะสามารถลงพื้นที่ศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลได้หรือไม่ เพราะผู้วิจัยได้ประเมินสถานการณ์จากการลงไปสัมผัสพื้นที่ศึกษาและประชากรกลุ่มเป้าหมายแล้วว่าชาวบ้านยังคงมีความหวาดระแวงและไม่ไว้วางใจในตัวผู้วิจัยอยู่ค่อนข้างมาก อีกทั้งยังทำให้ผู้วิจัยตระหนักรู้ได้ว่าการลงไปในพื้นที่ศึกษาที่มีความขัดแย้งสูงโดยไม่มีความชัดเจนของแหล่งที่มาของผู้วิจัยและการขาดผู้ที่ชาวบ้านในชุมชนการต่อสู้ไว้วางใจให้การรับรองก่อนการลงพื้นที่นั้นนับเป็นอุปสรรคอย่างมากสำหรับตัวผู้วิจัยในการลงไปเก็บข้อมูล ทำให้หลังจากนั้นผู้วิจัยก็ได้ห่างจากพื้นที่ศึกษาไปเป็นเวลากว่า 3 เดือนโดยไม่ไดติดต่อกลับไปหาผู้ใดอีก ในช่วงนี้ผู้วิจัยได้อาศัยการติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ฯผ่านเว็บไซต์ขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้นำเสนอข้อมูลการเคลื่อนไหวของของกลุ่มอนุรักษ์ฯอยู่เป็นระยะ ควบคู่ไปกับการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจโครงการ ประเด็นปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ และกลุ่มอนุรักษ์ฯ เพื่อรอจังหวะโอกาสที่เหมาะสมในการลงพื้นที่ศึกษาไปขอเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการอีกครั้ง ทว่าในขณะที่ผู้วิจัยรอโอกาสให้เปิดออกอยู่นั้นผู้วิจัยก็ได้มารู้จักกับรุ่นพี่ (พี่ปุ่น) ที่เรียนอยู่สาขาเดียวกันโดย

บังเอิญ ซึ่งก็ดูเหมือนว่าผู้วิจัยจะพอมีโชคอยู่บ้างเล็กน้อยที่พี่ปุ่นเคยเป็นนักพัฒนาเอกชนและมีเพื่อนที่เคยเป็นนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ศึกษาของผู้วิจัยมาก่อน พี่ปุ่นก็ให้ความกรุณาเป็นอย่างมากในการช่วยเป็นธุระติดต่อกับเพื่อนของเขาให้ช่วยติดต่อฝากฝังผู้วิจัยกับนักพัฒนาเอกชนที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ศึกษาอีกทอดหนึ่ง จากนั้นโอกาสในการลงพื้นที่ศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลของผู้วิจัยจึงได้เปิดออกซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสลงพื้นที่พูดคุยถึงเป้าหมายการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษากับหัวหน้านักพัฒนาเอกชนอย่างเป็นทางการ และได้รับคำแนะนำว่าควรจะมีจดหมายหรือเอกสารรับรองจากทางมหาวิทยาลัยที่ผู้วิจัยศึกษามาให้ด้วยเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจ เมื่อนำเอกสารทางราชการมามอบให้เรียบร้อยแล้วหัวหน้านักพัฒนาเอกชนก็ได้ให้ความกรุณาให้ผู้วิจัยได้แนะนำตัวอย่างเป็นทางการกับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ และให้หัวหน้าอง นักพัฒนาเอกชนในพื้นที่อีกคนหนึ่งเป็นผู้ช่วยดูแลผู้วิจัย รวมทั้งให้พี่พักพิงแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอดจนผู้วิจัยเก็บข้อมูลแล้วเสร็จ

ในช่วงแรก หลังจากที่ผู้วิจัยได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการกับชาวบ้านแล้ว ผู้วิจัยจึงยังไม่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลใดบุคคลใดในชุมชน หรือแม้แต่การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้วิจัยต้องการสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนและสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้านเสียก่อนเป็นอันดับแรก เพราะจากประสบการณ์การลงพื้นที่ศึกษาในช่วงก่อนหน้าทั้งสองครั้งทำให้ผู้วิจัยรับรู้ได้ว่าการสลายภาพความเป็นอื่นของผู้วิจัยออกจากความคิดของชาวบ้านนั้นจะทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลได้ง่ายขึ้นและสามารถเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติที่ตรงต่อการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวได้ว่าวิธีการสร้างความคุ้นเคยและการสร้างความไว้วางใจจากชาวบ้านของผู้วิจัยนั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ทองไว้นใจเสมอเลยก็คือ การสนทนากับชาวบ้านจะต้องมีความจริงใจ เปิดเผย ไม่ปิดบัง รวมทั้งให้การช่วยเหลือกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ก่อนด้วยความเต็มใจ โดยเฉพาะงานที่ต้องใช้แรงงาน เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณวิจัยไม่ได้มุ่งมาเอาแต่ผลประโยชน์ของตนเองคือการเก็บข้อมูลจากชาวบ้านแต่เพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้ผู้วิจัยยังระมัดระวังในการพูดคุยกับชาวบ้านที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ฯ หรือเป็นฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ หรือการเข้าไปซื้อสินค้าในร้านค้าที่ชาวบ้านฝ่ายสนับสนุนโครงการฯ เป็นผู้ขาย เพราะเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมากซึ่งอาจทำให้ชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ เกิดความไม่พอใจในตัวผู้วิจัยได้ ทั้งนี้วิธีการที่ผู้วิจัยเลือกใช้เพื่อไม่ให้พลั้งเผลอไปทำในเรื่องพวกนี้ขึ้นก็คือ การเลือกติดตามหัวหน้าองนักพัฒนาเอกชนที่ผู้วิจัยพักอยู่ด้วยไปทุกหนทุกแห่ง ซึ่งการเลือกติดตามหัวหน้าองนั้นมีข้อดีในหลายแง่มุมไม่ว่าจะเป็น การได้สร้างความคุ้นเคยกับนักพัฒนาเอกชน การได้รับข้อแนะนำถึงเรื่องต่างๆ ที่ละเอียดอ่อนที่ผู้วิจัยควรหลีกเลี่ยงการปฏิบัติ การได้รับรู้ถึงเครือข่ายชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นเพราะหัวหน้าองต้องออกไปประสานงานในหลายหมู่บ้านในพื้นที่โครงการฯ ซึ่งก็มีส่วนที่ช่วยให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสทำความรู้จักกับแกนนำชาวบ้านและชาวบ้านของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ไปพร้อมกันด้วย

วัตรปฏิบัติของผู้วิจัยอย่างที่กล่าวไปข้างต้นได้เกิดขึ้นแล้วซ้ำเล่าตลอดระยะเวลาของการลงไปฝังตัวอยู่ในพื้นที่ศึกษาหลายช่วงหลายตอนซึ่งก็กินเวลามากกว่า 6 เดือน จนผู้วิจัยแน่ใจว่าชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ ได้ให้ความไว้วางใจในระดับที่ผู้วิจัยสามารถสัมภาษณ์ชาวบ้านได้โดยที่ชาวบ้านไม่เกิดความหวาดระแวงในตัวผู้วิจัยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้เริ่มวางแผนในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ซึ่งก็เริ่มจากการขอคำแนะนำในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหัวหน้าองค์กรก่อนเป็นการเบื้องต้นในทุกๆ ประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา จากนั้นผู้วิจัยก็จะไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่หัวหน้าองค์กรให้คำแนะนำแล้วจึงค่อยขอคำแนะนำจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ไปแล้วต่อยอดไปหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนอื่น ๆ อีกเป็นทอด ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แม่นยำและมีคุณภาพมากที่สุดในการศึกษานั้น แต่ก็มิใช่ว่าผู้วิจัยจะเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามคำแนะนำของหัวหน้าองค์กรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์มาก่อนหน้าในทุกครั้ง เพราะในบางครั้งผู้วิจัยประเมินแล้วว่าผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการแนะนำไม่เหมาะสมกับการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยก็จะเป็นผู้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเองจากประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้คลุกคลีกับชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์ฯ มาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการนี้ ผู้วิจัยจึงใช้มาตลอดจนกระทั่งเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วเสร็จและมีประสิทธิภาพมากสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้คนแปลกหน้าที่เข้าศึกษาชุมชนที่มีความขัดแย้งสูง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ ได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานที่เกี่ยวข้อง โดยทำการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น จากตำรา บทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ในเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นหลัก และค้นคว้าจากเว็บไซต์ วารสาร และหนังสือพิมพ์ และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ รวมถึงเอกสารของทางราชการที่ได้รับการเปิดเผยในเรื่องเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี

5.2 การใช้แนวทางการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structure Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมกับการใช้วิธีการสังเกต แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

6. เทคนิควิธีและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

6.1 การสัมภาษณ์

ในการศึกษครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structure Interview) โดยมีแนวคำถามเป็นเครื่องมือเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับแนวคำถามประกอบด้วย สองส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งจะเกี่ยวข้องกับบริบทแวดล้อมของชุมชนพื้นที่ศึกษา และส่วนที่สองจะเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหว ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่หนึ่ง

1) แนวคำถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ตาจำ ผู้นำชุมชน หรือผู้มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น มีแนวคำถามที่สำคัญ ได้แก่ ประวัติการตั้งชุมชน ข้อมูลของตระกูลที่มีบทบาทสำคัญภายในชุมชนนับจากอดีตกระทั่งปัจจุบัน ลักษณะความสัมพันธ์ภายในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ระบบความเชื่อ ลักษณะการปกครองภายในชุมชน ประวัติความเป็นมาของสถานที่สำคัญ ๆ ภายในชุมชน ข้อมูลประชากร และลักษณะอาชีพ เป็นต้น

ส่วนที่สอง

1) แนวคำถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ แกนนำชาวบ้าน และนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่ มีแนวคำถามที่สำคัญ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของกลุ่มอนุรักษ์ฯ กระบวนการระดมแนวร่วมจัดตั้ง กระบวนการเสริมสร้างองค์กรชาวบ้าน แนวทางในการเคลื่อนไหว เป้าหมายของการเคลื่อนไหว และการเลือกและการปรับใช้ยุทธวิธีในการต่อสู้ ตลอดจนแนวคิดและกระบวนการประดิษฐ์ประเพณีขึ้นมารับใช้ขบวนการเคลื่อนไหว เป็นต้น

2) แนวคำถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานี โดยมีประเด็นคำถาม ได้แก่ แบบแผนการดำเนินชีวิตก่อน/หลัง เข้าสู่ขบวนการ แบบแผนความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเครือญาติก่อน/หลังเข้าสู่ขบวนการ แบบแผนความสัมพันธ์กับระบบนิเวศและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติรอบชุมชนก่อน/หลังเข้าร่วมขบวนการสาเหตุหรือเงื่อนไขใดที่ทำให้เข้าร่วมขบวนการ วิธีคิดต่อสังคมภายนอกก่อน/หลังเข้าสู่ขบวนการ วิธีคิดต่อการพัฒนาก่อน/หลัง เข้าสู่ขบวนการ วิธีคิดต่อรัฐและข้าราชการก่อน/หลังเข้าสู่ขบวนการ วิธีคิดที่มีต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมก่อน/หลังเข้าสู่ขบวนการ และสิ่งที่ได้จากการเคลื่อนไหว เป็นต้น

6.2 การสังเกต

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นั้น ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มอนุรักษ์ฯ และกิจกรรมที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ การร่วมขบวนรณรงค์ การร่วมขบวนเดินประท้วง การชุมนุมประท้วง และอีกในหลายๆ กิจกรรมที่อยู่ในวงจรการคัดค้านของ

กลุ่มอนุรักษ์ฯ การร่วมกิจกรรมในกลุ่มระดับย่อยภายในกลุ่ม รวมถึงประเพณีพิธีกรรมสำคัญ ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะพิธีกรรมบุญกุ่มข้าวใหญ่, การทำนารวม เป็นต้น

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

ในการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนั้น ผู้วิจัยจะใช้สังเกตบริบททุกอย่างที่กาลเทศะไม่เอื้ออำนวยต่อการสัมภาษณ์ เพราะกลุ่มอนุรักษ์เองค่อนข้างที่จะระมัดระวังการให้ข้อมูลกับคนภายนอกอยู่พอสมควร

7. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลใน 2 ลักษณะคือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการทั้งในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลและหลังจากการเก็บข้อมูลแล้วเสร็จ ในส่วนการนำเสนอข้อมูลผู้ศึกษาได้นำเสนอในลักษณะการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analysis Description)

